УДК 341.231.14

Я. Й. Маніович, адвокат

вул. Ібн Гвіроля 29/1, Тель-Авив, 64078, Ізраїль

СВЯТО СВОБОДИ СЛОВА І ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОЛІТИКАМ

Стаття присвячена актуальним проблемам судового розгляду справ про звинувачення журналістів у наклепі. Автор наводить як приклад дві публікації з цього приводу. Одна з них стала підставою для розгляду в Верховному суді Ізраїлю, який не тільки визнав правоту конкретного журналіста, але й висловив підтримку всім журналістам, до яких пред'являють такі звинувачення.

Ключові слова: демократія, свобода слова, права журналістів.

У газеті "Вести" від 19 лютого 2002 р. під заголовком "Суд не веде історичних дискусій" надруковано статтю Давида Когана про юридичне закінчення судового розгляду позову Аріеля Шарона проти журналіста Узі Бензимана і газети "Гаарець". На жаль, у ній допущені серйозні фактичні помилки, що свідчать: автор поквапився друкувати матеріал, у якому не зумів розібратися через брак часу або юридичної підготовки.

Перш ніж перейти до розгляду деяких найважливіших аспектів рішення за позовом Аріеля Шарона, необхідно внести роз'яснення з приводу процедури і суті розгляду судових справ в Ізраїлі. Давид Коган повідомляє — цитую: "У понеділок вранці Вищий суд справедливості (БАГАЦ) визнав правомірним постанову Тель-Авівського окружного суду, що відхилив позов прем'єр-міністра Аріеля Шарона проти газети "Гаарець" і її співробітника Узі Бензимана". Тільки в одній цій фразі стільки помилок, що для їх докладного поглибленого розгляду потрібна була б майже окрема стаття.

Перше. Треба розрізняти поняття "Верховний суд Ізраїлю" (на івриті — "Бейт ха-мишпат ха-эльон") від Вищого суду справедливості (на івриті — "Бейт ха-мишпат гавоа ле-цедек", скорочено — БАГАЦ). До БАГАЦу звертаються окремі громадяни або суспільні організації, що шукають справедливості і захисту від неправильних, на їх погляд, рішень державних органів та інстанцій, адміністративних і дисциплінарних судів, проти рішень уряду, проти рішень кнесету. Ці звернення надходять прямо до БАГАЦу, і громадяни можуть відстоювати там свою думку без адвоката, якщо вважають себе підготовленими для самостійного виступу.

Відомо чимало звернень до БАГАЦу окремих осіб, яким БАГАЦ допомагав, і чимало звернень, на які БАГАЦ не реагував. У випадку, наприклад, якщо наше МВС відмовляє у визнанні громадянства або у видачі закордонного паспорта, звертаються до БАГАЦу проти Міністра внутрішніх справ. Після рішень БАГАЦу в окремих випадках можна звертатися з тим же матеріалом у поліцію, в звичайні мирові, окружні суди, суди у трудових конфліктах. БАГАЦ не закриває двері для подальших судових розглядів.

Інша процедура звертання у Верховний суд. Верховний суд — це остання інстанція в нашій країні, і після його рішення вже нікуди більше звертатися — з того ж, зрозуміло, питання. До Верховного суду звертаються з апеляціями на рішення окружного суду. При цьому сюди можуть звертатися як позивач, так і відповідач.

Різниця між зверненнями в ці дві інстанції полягає ще й в тому, що БАГАЦ приймає нерідко рішення, не тільки керуючись буквою закону, а виходячи з чисто

гуманних міркувань. У той час як Верховний суд орієнтується тільки на букву закону і прецедентні рішення.

В описаному в "Вестях" випадку не БАГАЦ, а Верховний суд розглядав апеляцію Аріеля Шарона з приводу рішення Тель-Авівського окружного суду.

Друге. Верховний суд відхилив апеляцію Шарона, а не "визнав правомірним постанову...", як інформує читача пан Коган. І в цьому формулюванні Когана не тільки міститься дезінформація, а видно повну плутанину щодо змісту юридичного рішення і розуміння юридичного документа. В судових документах, особливо в судових рішеннях, кожна кома має зміст і значення. А тут плутанина в цілому визначенні!

Суд "відхилив апеляцію" Аріеля Шарона — виходить, визнав її юридично необґрунтованою, і не тільки відхилив, а ще й зобов'язав Шарона заплатити компенсацію відповідачам, тобто журналістові і газеті.

Третє. В судових документах і рішеннях, особливо з питань наклепу в пресі, важливим є порядок відповідачів. За Коганом, перший відповідач — газета "Гаарець", а другий — "співробітник газети Узі Бензиман". Насправді — саме навпаки: перший відповідач — Узі Бензиман, а другий — газета "Гаарець". Цей порядок важливий, тому що в обвинуваченнях про наклеп першим завжди фігурує журналіст. І виправдувальне рішення в першу чергу важливо журналістові. До речі, незрозуміло, чому Давид Коган називає журналіста "співробітником", а не так, як Бензимана називають у всіх судових розглядах і рішеннях. Саме журналіст Бензиман був обвинувачений у наклепі, а не якийсь співробітник.

Тепер — про значущість даного рішення. Я не стану розбирати всі 19 його сторінок, з якими я знайомився багато годин. Я вважаю, що це рішення Верховного Суду — історичне рішення, яке кардинально змінює юридичну основу розгляду в судах справ про "наклеп". Чому? — Окружний суд, відхиливши позов Шарона, визначив дві головні причини: на думку суду, журналіст підготував, написав і опублікував свою статтю, маючи "чесні і сумлінні наміри," і все, про що він написав, "правда". В Ізраїлі, за англійським зразком, треба було обов'язково ще й доводити, що усе, що написано, — правда. Це положення зв'язувало руки ізраїльських журналістів, постійно змушуючи їх оглядатися і побоюватися багаторічних розглядів у суді і постійно звертатися перед публікацією до юриста — "фахівця з наклепу". І, природно, що в Ізраїлі багато матеріалів не публікуються через підвищений страх у зв'язку з небезпекою подачі до суду з приводу та без приводу. Застосовується також така тактика: адвокат "діяча", довідавшись, що готується критичний матеріал про його клієнта, на прохання "діяча" надсилає попереджувальний лист до газети з погрозою суду, — і матеріал кидається до сміттєвої шухляди. Адже не все можна довести на 100%. Хоча суспільство повинне і має право знати про підозри некрасивого поводження "діяча", наприклад, з жінками.

Тель-Авівський окружний суд для з'ясування правди спробував розібратися в історичній картині війни в Лівані. І, хоча адвокати Аріеля Шарона прагнули звузити рамки розгляду і переводили усе на формальні судові питання, суд, вислухавши показання свідків, прийняв рішення, яке підтверджує, що Бензиман писав правду про обман Бегіна Шароном. Верховний суд заявив, що в суді взагалі не ведуться історичні дискусії, як неправильно можна було зрозуміти з тієї ж статті Давида Когана, відзначивши, що за допомогою наукових дискусій у суді не можуть бути встановлені історичні істини і запропонував залишити це історикам. Але історичні дискусії, відзначив суд, можуть і повинні вестися для встановлення "bona fides" (чесність і сумлінність) журналіста, автора книги, публіцистичних досліджень і виступів.

Суд наголосив у своєму рішенні, що встановлення історичної істини він залишає історикам, тому що те, що вчора здавалося історичною істиною, сьогодні спростовується, а сьогоднішня істина спростовується через десять років.

Отже, в результаті цього рішення настає нова ера судових розглядів позовів про наклеп. Дотепер журналістам, авторам книг важко було протистояти звинуваченням у наклепі, і в першу чергу, через непомірні матеріальні судові витрати, що вони повинні були нести для свого захисту, у той час як в руках "позивачів" завжди були матеріальні можливості (в силу їхнього становища). Своїм рішенням суд пояснює політикам і державним діячам, що вони повинні бути більш терпимими до критики і не використовувати судову систему, щоб з її допомогою проводити "історичні дослідження" та перешкоджати вільному мисленню, свободі преси і слова.

Рішення Верховного суду покликано полегшити життя чесним, сумлінним, об'єктивним журналістам ще й тому, що в рішенні підкреслюється, якими важливими для демократичного суспільства є відкритість, можливість вільно висловлювати свою думку, критика суспільних, політичних, державних діячів, в тому числі за їхню колишню діяльність.

Насамкінець я дозволю собі сміливо назвати це рішення справжнім святом як для юриспруденції нашої країни, так і для журналістів, а втім, — для всього нашого суспільства, і одним з найважливіших кроків в його подальшій справжній демократизації.

Я. И. Маниович

вул. Ібн Гвіроля 29/1, Тель-Авив, 64078, Ізраїль

ПРАЗДНИК СВОБОДЫ СЛОВА И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПОЛИТИКАМ

РЕЗЮМЕ

В прессе нередко встречаются публикации, достоверность которых оспаривается. Однако если публикация задевала интересы высокопоставленных лиц, против авторов таких публикаций обращалась вся мощь судебной системы. Одно из последних решений Верховного суда Израиля вселяет надежду, что эта практика будет прекращена. Суд не только признал правоту конкретного журналиста, но и выразил поддержку всем журналистам, к которым предъявляются подобные обвинения.

Ключевые слова: демократия, свобода слова, права журналистов.